כיתה ו' | הלכה · חמ"ד · מקור חיים | שיעור 3 מתוך 4 | 45 דק'

במדבר ו, כב-כז; סוטה לח ע"א; חולין מט ע"א; שו"ע או"ח קכח, א, ה-ו, י-יא, יג-יד, כג-כד, מד

"כה תברכו את בני ישראל": ברכת כהנים

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יכירו את ברכת כהנים בתורה (במדבר ו, כב-כז) ואת שלושת פסוקיה.
- התלמידים יסבירו לפי הגמרא (סוטה לח ע"א) איך מברכים: בלשון הקודש, בעמידה, פנים כנגד פנים ובקול רם.
- התלמידים יכירו את סדר ברכת כהנים בבית הכנסת: מניין, נטילת ידיים בידי לוי, עלייה לדוכן, הברכה "באהבה", ואיך עומד הציבור (שו"ע קכח).
- התלמידים יבינו לפי חולין מט ע"א שהברכה באה מה', והכהנים הם השליחים.

❓ השאלה הגדולה של היחידה

מה מחבר אותי, דרך התפילה והשבת, אל הציבור, אל הארץ ואל הבית?

בכל שיעור התלמידים מוסיפים שורה ל"מפת החיבורים" של הכיתה (שלושה עיגולים על הלוח או על בריסטול: ציבור · ארץ · בית): מה למדנו היום, לאיזה עיגול זה שייך, ולמה. בסוף היחידה רואים שכל דין קטן מחבר אותנו למשהו גדול.

📘 בספר התלמיד

בספר **"קיצור שולחן ערוך – מקור חיים לתלמידים"** (מכון סולמות), פרק י"ח: ברכת כהנים. השיעור כאן הוא שיעור מקורי של "המורה החדש" ועומד בפני עצמו: כל הדינים מובאים ממקורות שאפשר לפתוח בספריא (קישורים בסוף העמוד), ואפשר ללמד אותו עם הספר או בלעדיו.

🧪 פתיחה

שואלים: מה ההבדל בין לאחל למישהו "בהצלחה" לבין לברך אותו? מי בירך אתכם פעם (סבא, סבתא, הורים בליל שבת, רב)? איך זה הרגיש?

מראים תמונה של ברכת כהנים המונית ליד הכותל בחול המועד (או בבית הכנסת השכונתי). שואלים: מה אתם רואים? מי עומד מול מי? למה הכהנים מכסים את הראש בטלית? למה האנשים לא מסתכלים עליהם? רושמים את השאלות בצד הלוח ועונים עליהן במהלך השיעור.

📖 הסבר למורה

התורה מצווה את אהרן ובניו לברך את ישראל בשלושה פסוקים (במדבר ו, כד-כו), ומסיימת: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם". לפי קיצור שולחן ערוך (ק, א) זו מצוות עשה מן התורה על הכהנים, וכהן שקוראים לו ואינו עולה לדוכן עובר בעשה (וכן שו"ע קכח, ב).

הגמרא (סוטה לח ע"א) לומדת מהמילים "כֹּה תְבָרְכוּ" ו"אָמוֹר לָהֶם" איך מברכים: בלשון הקודש, בעמידה, פנים כנגד פנים ובקול רם, "כאדם האומר לחבירו". השולחן ערוך פוסק: "אין מברכין אלא בלשון הקודש ובעמידה ובנשיאת כפים ובקול רם" (קכח, יד).

הסדר בבית הכנסת: ברכת כהנים נאמרת רק במניין, והכהנים נמנים בתוך העשרה (שו"ע קכח, א; משנה מגילה ד, ג, שלמדנו בשיעור 1). הכהנים אינם עולים לדוכן בנעליים (קכח, ה), והלוי יוצק מים על ידיהם (קכח, ו). הם עומדים בדוכן כשפניהם אל ההיכל, ושליח הציבור קורא "כהנים" (קכח, י). כשהם פונים אל העם הם מברכים "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה" (קכח, יא). שליח הציבור מקריא מילה אחר מילה, הכהנים חוזרים אחריו, והציבור עונה "אמן" אחרי כל פסוק (קכח, יג).

הציבור: עומדים מול הכהנים, מכוונים לברכה ולא מסתכלים בהם (קכח, כג). מי שעומד מאחורי הכהנים אינו בכלל הברכה, אבל מי שאנוס, כמו אנשים שעובדים בשדות ואינם יכולים לבוא, בכלל הברכה (קכח, כד).

מי באמת מברך? "וַאֲנִי אֲבָרְכֵם": לפי רבי עקיבא בגמרא (חולין מט ע"א), "כהנים מברכין לישראל, והקדוש ברוך הוא מסכים על ידם". הכהנים הם הצינור; הברכה עצמה באה מה'.

מתי? בארץ ישראל נוהגים לברך בכל יום, כפשט דברי השולחן ערוך. הרמ"א (קכח, מד) מעיד שבקהילות אשכנז בחוץ לארץ נהגו לברך רק ביום טוב, "שאז שרוים בשמחת יום טוב".

זרמים: נכתב לממלכתי-דתי. בממלכתי אפשר להתמקד בפסוקי הברכה (שלוש ברכות: שמירה, חן ושלום) ובשאלה מה הופך מילים לברכה.

⚖️ **שימו לב:** הדינים בשיעור מוצגים "לפי" המקור שצוין לידם (משנה, גמרא, רמב"ם, שולחן ערוך, קיצור שולחן ערוך). כאשר יש מנהגים שונים הם מוצגים זה לצד זה. כל קהילה נוהגת לפי פסיקת הרב שלה ולפי מנהג המשפחה, ובשאלה מעשית שואלים את הרב. כדאי לומר זאת לתלמידים במפורש.

📜 המקורות (מתוך ספריא)

במדבר ו, כג-כז

דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם

תלמוד בבלי, סוטה לח ע"א (קטעים)

תנו רבנן: "כה תברכו" – בלשון הקודש ... תניא אידך: "כה תברכו" – בעמידה ... תניא אידך: "כה תברכו" – פנים כנגד פנים. אתה אומר פנים כנגד פנים, או אינו אלא פנים כנגד עורף? תלמוד לומר: "אמור להם", כאדם האומר לחבירו ... תניא אידך: "כה תברכו" – בקול רם. או אינו אלא בלחש? תלמוד לומר: "אמור להם" – כאדם שאומר לחבירו

תלמוד בבלי, חולין מט ע"א (קטע)

רבי עקיבא אומר: למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, מפי גבורה לא למדנו. כשהוא אומר "ואני אברכם" – הוי אומר: כהנים מברכין לישראל, והקדוש ברוך הוא מסכים על ידם

שולחן ערוך, אורח חיים קכח, א (קטע)

אין נשיאת כפים פחות מי' והכהנים מהמנין

שולחן ערוך, אורח חיים קכח, יא

כשמחזירין פניהם כלפי העם מברכין אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה

שולחן ערוך, אורח חיים קכח, יד

אין מברכין אלא בלשון הקודש ובעמידה ובנשיאת כפים ובקול רם

שולחן ערוך, אורח חיים קכח, כג (קטע)

בשעה שהכהנים מברכים העם לא יביטו ולא יסיחו דעתם אלא יהיו עיניהם כלפי מטה כמו שעומד בתפלה והעם יכוונו לברכה ויהיו פניהם כנגד פני הכהנים ולא יסתכלו בהם

שולחן ערוך, אורח חיים קכח, כד

עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה אבל מלפניהם ובצדיהם אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת ולאחוריהם נמי אם הם אנוסים כגון עם שבשדות שהם טרודים במלאכתם ואינם יכולים לבא הם בכלל הברכה

הפסוקים בלי טעמי המקרא, ושם ה' מובא בכתיב ה'. נוסח הגמרא, השולחן ערוך והקיצור לפי מהדורות ספריא; "..." מסמן דילוג.

⚖️ כתוב במקור / הסבר

בטור הימני מה שכתוב במקור עצמו. בטור השמאלי הסבר, ואם הוא שלנו כתוב כך. ההסבר עוזר להבין, אבל הוא לא חלק מהמקור.

📜 כתוב במקור	🔍 הסבר (ושל מי הוא)
"כֹּה תְבָרְכוּ"	"כה" = כך, בדיוק בנוסח הזה: בלשון הקודש ובעמידה (סוטה לח ע"א).
"אָמוֹר לָהֶם"	כמו שאדם מדבר אל חברו: פנים מול פנים ובקול רם (סוטה לח ע"א).
"יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ"	הפסוק הראשון. הברכה בלשון יחיד, כאילו לכל אחד ואחת לבד (ההסבר שלנו).
"וַאֲנִי אֲבָרְכֵם"	ה' הוא המברך, והכהנים שליחים: "והקדוש ברוך הוא מסכים על ידם" (חולין מט ע"א).
"לברך את עמו ישראל באהבה"	מתוך נוסח הברכה שהכהנים מברכים לפני ברכת כהנים (שו"ע קכח, יא).
"ולא יסתכלו בהם"	הציבור עומד מול הכהנים ומכוון לברכה, אבל לא מביט בהם (שו"ע קכח, כג).

👥 לימוד בחברותא

בחברותות, עם המקורות שבדף. כל חברותא מתחילה בפסוקים, ממשיכה לגמרא ומסיימת בשולחן ערוך.

1. קראו את במדבר ו, כד-כו. ספרו כמה מילים יש בכל פסוק. מה אתם מגלים? מה, לדעתכם, מבקשים בכל פסוק?
2. מצאו בסוטה לח ע"א ארבעה תנאים של ברכת כהנים. מאיזו מילה בפסוק נלמד כל תנאי?
3. לפי חולין מט ע"א: מי באמת מברך? אם כך, למה צריך כהנים בכלל?
4. לפי השולחן ערוך (קכח, כג-כד): איך עומד הציבור? מי בכלל הברכה ומי לא? למה, לדעתכם, העובדים בשדה כן בכלל הברכה?

🧩 מה קורה בדוכן? (סידור שלבים)

כל זוג מקבל חמישה כרטיסים מעורבבים ומסדר אותם לפי השולחן ערוך. אחר כך משווים עם זוג אחר ומתקנים לפי המקורות:

1. הכהנים חולצים נעליים, והלוי יוצק מים על ידיהם (קכח, ה-ו).
2. הכהנים עומדים בדוכן כשפניהם אל ההיכל, ושליח הציבור קורא "כהנים" (קכח, י).
3. הכהנים פונים אל העם ומברכים "...לברך את עמו ישראל באהבה" (קכח, יא).
4. שליח הציבור מקריא מילה אחר מילה, והכהנים חוזרים אחריו (קכח, יג).
5. הציבור עונה "אמן" אחרי כל פסוק (קכח, יג).

שימו לב: בכיתה לא מחקים את פריסת הידיים ולא אומרים את הפסוקים בתור ברכה, כי "אין לזר לישא כפיו" (שו"ע קכח, א). מסדרים כרטיסים ומקריאים אותם.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: דף המקורות (בדף זה), חמישה כרטיסי שלבים לכל זוג, תמונה של ברכת כהנים, דף העבודה

1. פתיחה: איחול או ברכה? תמונה מהכותל (5 דקות)
2. הסבר: מצוות ברכת כהנים בתורה (6 דקות)
3. לימוד בחברותא: הפסוקים, סוטה וחולין (12 דקות)
4. מה קורה בדוכן? סידור שלבים (8 דקות)
5. דף עבודה בזוגות (10 דקות)
6. סיכום, מפת החיבורים וכרטיס יציאה (4 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. מהם ארבעת התנאים של ברכת כהנים לפי הגמרא?
2. למה הציבור לא מסתכל בכהנים, ומה הוא עושה במקום זה?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. הכהנים מברכים "באהבה". מה, לדעתכם, קורה לברכה שנאמרת בלי אהבה?
2. למה הברכה נאמרת בלשון יחיד ("יברכך"), אף שהיא נאמרת לכל הציבור?

הערכה (מה דעתי?)

1. אם הייתם יכולים לברך ברכה אחת את הכיתה שלכם, מה הייתם מברכים? למה דווקא את זה?

🏁 סיכום השיעור

חוזרים לשאלות שנרשמו בפתיחה ובודקים שלכל אחת יש תשובה מהמקורות. ב"מפת החיבורים" כותבים בעיגול "ציבור": ברכת כהנים. מסכמים: הכהנים מברכים את כל העם פנים אל פנים ובאהבה, וה' הוא שמברך באמת.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק:

1. כתבו שניים מהתנאים של ברכת כהנים.
2. לפי הגמרא בחולין, מי באמת מברך את ישראל?

💡 הערות למורה

יש בכיתה תלמידים כהנים ולויים? אפשר להזמין אותם לספר מה עושים בבית הכנסת, בלי להעמיד אותם במרכז אם אינם רוצים.

בכיתה לא מחקים את ברכת כהנים בפריסת ידיים (שו"ע קכח, א: "אין לזר לישא כפיו"). מסתפקים בכרטיסים ובתמונות.

יש הבדלי מנהג בין קהילות: באילו תפילות מברכים, אם שליח הציבור מקריא גם את המילה הראשונה (רמ"א קכח, יג), ואיך מכסים את הפנים בטלית (רמ"א קכח, כג). כל קהילה נוהגת כמנהגה.

📝 בדף העבודה

ספירת המילים בפסוקי הברכה, ארבעת התנאים ומאיזו מילה נלמד כל אחד, סדר השלבים בדוכן, מי מברך באמת, ושאלה מסכמת (20 נק') על הציבור והברכה. מחוון מלא בעמוד השני. לתלמידים שזקוקים לתמיכה יש גרסה מותאמת עם מחסן מילים ומשפטי פתיחה.

מקורות

- במדבר ו, כב-כז (ספריא)
- תלמוד בבלי, סוטה לח ע"א (ספריא)
- תלמוד בבלי, חולין מט ע"א (ספריא)
- שולחן ערוך, אורח חיים קכח, א (ספריא)
- שולחן ערוך, אורח חיים קכח, ב (ספריא)
- שולחן ערוך, אורח חיים קכח, ה (ספריא)
- שולחן ערוך, אורח חיים קכח, ו (ספריא)
- שולחן ערוך, אורח חיים קכח, י (ספריא)
- שולחן ערוך, אורח חיים קכח, יא (ספריא)
- שולחן ערוך, אורח חיים קכח, יג (ספריא)
- שולחן ערוך, אורח חיים קכח, יד (ספריא)
- שולחן ערוך, אורח חיים קכח, כג (ספריא)
- שולחן ערוך, אורח חיים קכח, כד (ספריא)
- שולחן ערוך, אורח חיים קכח, מד ורמ"א (ספריא)
- קיצור שולחן ערוך ק, א (ספריא)

מחוון: ברכת כהנים

1. 3 מילים: שמירה וברכה · 5 מילים: שה' יאיר פנים ויתן חן · 7 מילים: שה' ישים לב אלינו ויתן שלום. (המספרים עולים: 3, 5, 7; התשובות במילים שלהם יכולות להשתנות.)
2. לשון הקודש: "כה תברכו" · עמידה: "כה תברכו" (כמו "אלה יעמדו לברך") · פנים כנגד פנים: "אמור להם" · קול רם: "אמור להם".
3. הלוי יוצק מים = 1 · שליח הציבור קורא "כהנים" = 2 · הכהנים פונים ומברכים "באהבה" = 3 · הציבור עונה "אמן" = 4.
4. ג. "כהנים מברכין לישראל, והקדוש ברוך הוא מסכים על ידם".
5. א. (4 נק') פניהם כנגד פני הכהנים, מכוונים לברכה, לא מסתכלים בכהנים ולא מסיחים דעת.
   ב. (6 נק') מי שעומד מאחורי הכהנים אינו בכלל הברכה (3 נק'); אבל מי שאנוס, כמו העובדים בשדות שאינם יכולים לבוא, בכלל הברכה (3 נק').
   ג. (4 נק') כל תשובה מנומקת: ברכה אמיתית יוצאת מהלב, אכפתיות לציבור, אי אפשר לברך מי שאתה לא אוהב וכדומה.
   ד. (6 נק') ברכה מתאימה ומנומסת.